

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN (AB) 2004 YILI GENİŞLEME SÜRECİ ÖNCESİNDE TÜRKİYE VE DİĞER ADAY ÜLKELERİN ORTAK TARIM POLİTİKASI'NA (OTP) UYUMLARI VE KARŞILAŞTIRILMASI*

Ertuğrul GÜREŞÇİ¹, Tecer ATSAN²

ÖZET

AB tarihi genişlemesini 15 yeni üye ülkenin katılımı ile birlikte 2004 yılında gerçekleştirmiştir. Birliğe o dönem aday olan ülkeler Birliğin en önemli ortak politikalarından birisi olan OTP'ye uyumları oldukça önemli olduğu çeşitli çevrelerce defalarca ifade edilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye ve diğer aday ülkelerin 2004 yılı genişleme öncesinde, OTP'ye uyumları karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Sonuçta, OTP'ye uyum konusunda diğer aday ülkelerinde Türkiye'ye benzer sorunlarla karşılaştıkları ve eksik yönlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB, OTP, Genişleme Süreci

Adaptation of Turkey and Other Candidate Countries to Common Agriculture Policy (CAP) at Prior to 2004 Enlargement Process of European Union (EU)

ABSTRACT

EU was being achieved to the historical enlargement with join of the 15 new candidate countries in 2004. The kind sections was being declared to the important of the adaptation to CAP, that is the one of the most common policies of Union, of the candidate countries at prior to 2004 enlargement process. In study, we were being discussed as comparatively the adaptation of Turkey and the other candidate countries. As a result, we were being confirmed to deficient the adaptation to CAP of Turkey and the other countries.

Keywords: EU, CAP, the Enlargement Process

1. GİRİŞ

Avrupa'da bir birlik oluşturma temelleri çok eskilere dayanmaktadır. Bu birliğin siyasi, ekonomik ve askeri tabanlı olması yönünde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak bugünkü AB'nin oluşumunda üç temel faktörün etkili olduğu ileri sürülmektedir (Ayyıldız ve diğ, 1997). Bunlar:

1. I. ve 2. Dünya savaşlarının yarattığı korku, endişe ve bunların bir daha yaşanmama isteği,
2. Savaşlar sonunda yıkılan Avrupa'nın yeniden inşası için ABD'nin yapmış olduğu Marshall yardımlarından daha etkin yararlanmak,
3. ABD ve Rusya (S.S.C.B.) güçleri arasında sıkışıp kalmamak ve ekonomik yönden Avrupa'nın kalkınmasını sağlamak,

Bu üç nedenin etkisiyle Avrupa Toplulukları'nın (AT) ilki olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) 1951 yılında Paris Antlaşması ile oluşturulmuştur. Bu Toplulukla sağlanan başarılı gelişmelerin etkisiyle, 1959 yılında Roma Antlaşması ile diğer iki topluluk olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur.

Bugünkü AB'yi oluşturan bu üç topluluk zamanla gelişerek dünyanın en önemli ekonomik güçlerinden birisi oluşturulmuştur. AB kurucu altı üye ülkeden sonra, 1973 yılında üye sayısını dokuza, 1981 yılında ona, 1986 yılında on ikiye, 1995 yılında

on beşe ve son olarak 2004 ve 2007 yılında üye sayısını yirmi yediye çıkararak tarihinin en önemli ve en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir (Anonim, 2009; Baldwin, 1995).

AB'nin ekonomik bir birlik olarak yaşamını devam ettirebilmesi, üye ülkeler arasında aşağıdaki faktörlerin serbest dolaşımından kaynaklandığı söylenebilir:

1. Malların,
2. Hizmetlerin,
3. İş gücünün,
4. Sermayenin,

Bu dört faktörün serbest dolaşımı aynı zamanda ekonomik bir birliğinde temellerini oluşturmaktadır (Deniau and Druesne, 1990). Bütün bunların yanı sıra Birliği oluşturan üye ülkelerin, aralarında ortak politikalar oluşturmaları ve bu politikalarda dışa karşı (diğer ülkelere) ortak tavır sergilemeleri AB'nin sihirli gücünü oluşturmaktadır.

AB'nin en temel özelliklerinden biriside, üye ülkelerin çeşitli konularda (tarım, rekabet, ulaştırma, sanayi, vs.) ortak tavır sergilemeleridir. Bu tavır, bütün üye ülkelerce kabul edilen ve uygulamaya konulan ortak politikalar olarak nitelendirilebilmektedir. Birliğin ortak politikalarının en temel özelliği, üye ülkelerin bu konularda ortak hareket etmesi ve kendi ülkelerindeki bir takım yetkilerini Birliğin organlarına (Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi vs) devretmesidir (Ayyıldız, 1975, Ayyıldız vd 1997).

* Bu çalışma Yrd.Doç.Dr. Tecer Atsan'ın danışmanlığında Ertuğrul Güreşçi tarafından hazırlanan ve 2003 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Y.Lisans Tezi olarak kabul edilen çalışmadan derlenerek hazırlanmıştır.

¹ Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat MYO., ERZURUM

² Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarım Ekonomisi Bölümü, ERZURUM

Birliğin en önemli, en eski, en kapsamlı ve en fazla maliyetli olan politikası OTP'dir. Birliğin OTP'si aslında kurucu iki ülkeden birisi olan Almanya'nın sanayi gücüne karşı Fransa'nın tarımsal gücünü, Birlik içerisinde hissettirmek istemesiyle açıklanabilmektedir. Bunun yanı sıra, Birliğin gıda maddeleri talebini istikrarlı bir şekilde karşılamak ve tarımsal piyasalarda ki aksaklıkların giderilmek istenmesi de OTP'nin oluşumuna etkili olduğu söylenebilir. (Deniau and Druésne, 1990; Herok and Lotze, 2000; Philippidis and Hubbard, 2001; Yıldızlı, 1995).

AB'nin genişleme süreci, aday ülkeler için belirli bir takvime bağlanmış olup bu takvimde, ülkelerin Birlik Müktesebatını yerine getirmesi istenmektedir. Bu noktada Kopenhag siyasi kriterleri, Birlik ile aday ülkeler arasında ki müzakerelerin başlaması için ön koşul olarak ileri sürülmektedir (Anonim, 2003; Anonim, 2000). İşte bu noktada müzakerelerin belirli başlıklarda devam etmesi ve müzakere başlıklarının sonuçlandırılarak aday ülkenin üye ülke olarak tanımlanması gerçekleşmektedir.

Türkiye'nin 2004 yılı genişleme öncesinde, Birliğe aday olan diğer ülkelerden Birlik ile daha eski bir siyasi geçmişe sahip olması, önemli bir gerçek olarak kendisini göstermektedir. Buna rağmen, 2004 yılında diğer on beş aday ülkenin, 2007 yılında da Bulgaristan ve Romanya'nın Birliğe tam üye ülke olduğu, Türkiye'nin ise halen müzakerelere devam ediyor olması, oldukça dikkat çekicidir.

Bu çalışmada, AB'nin tarihi genişlemesi olarak ifade edilen 2004 yılı genişleme süreci öncesinde, Türkiye'nin ve diğer aday ülkelerin OTP'ye uyumları çeşitli yönleriyle karşılaştırılması amaçlanmıştır.

2. AB'NİN GENİŞLEME SÜRECİ

AB'nin gelişim süreci iki temel yönde açıklanabilir:

1. Birliğin politikalarındaki olumlu gelişmeler: AB'nin oluşumuna yol açan en oneli gelişmelerden birisi de şüphesiz izlemiş olduğu ortak politikalar ile açıklanabilir. Zaten Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) nun oluşumunda iki önemli sonuç, diğer toplulukların oluşmasına ve Birliği kuran altı üye ülkeyi diğer alanlarda cesaretlendirmesine neden olmuştur. Bunlardan ilki; kömür ve çelik sektöründeki ortak politika ve işçilerin serbest dolaşımının, ekonominin diğer sektörleri içinde aynı uygulamaların olabileceğini göstermesi ve sonuçta AET'nin kurulması, ikincisi ise diğer Avrupa ülkelerinin bu refahtan pay alma arzusu ile Birliğe katılmak istemesidir. Yine başta tarım olmak üzere diğer ortak politikadaki gelişmelerin üye ülkelere yansımaları da önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (Ayyıldız vd. 1997).

2. Yeni üye ülkelerin katılımı: Birliği oluşturan altı üye ülkeye zamanla başta batı Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri de

katılmıştır. Bu ülkelerin katılım tarihleri ve Birliğin genişlemesi aşağıdaki Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. AB'nin genişlemesi ve üye ülkeler.

Tarih	Üye Ülke	Üye ülke sayısı
1959	Almanya Fransa İtalya Belçika Hollanda Lüksemburg	6
1973	İngiltere Danimarka İrlanda	9
1981	Yunanistan	10
1986	İspanya Portekiz	12
1995	İsveç Finlandiya Avusturya	15
2004	Çek Cumhuriyeti Slovakya Polonya G.Kıbrıs Malta Slovenya Litvanya Letonya Estonya Macaristan	25
2007	Bulgaristan Romanya	27

Kaynak: Anonim, 2009b.

AB'nin genişlemesi ile ilgili bazı değerlendirmeler ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

1. 1973 yılı genişlemesinde İngiltere'nin daha önceki Birliğe yapmış olduğu alternatif birlik önerileri (serbest bölge gibi önerileri) ve tam üyelik başvurularının reddedilmesi ve Fransa'nın karşı çıkmasındaki ön engellerin kalkması,

2. 1981 yılındaki genişlemesinde, Türkiye ile rekabet halinde olan bir ülkenin cesaretlendirilmesi,

3. 1986 yılı genişlemesinde, özellikle sömürge devleti olarak birçok koloniye sahip olan İspanya ve Portekiz'in katılımı ile bu kolonilerle ekonomik ilişki kurma isteği,

4. 1995 yılı genişlemesinde, Birliğin özellikle İskandinav ülkeleri ile birlikte balıkçılık politikalarını geliştirmesi ve Birlik ihtiyaçlarının karşılanma beklentisi,

5. 2004 yılı genişlemesinde, Birliğin tarihi ve benzersiz bir genişlemesini oluşturmuştur. Bu

ülkelerin birçoğunun Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri olması, demokratikleşmenin bu ülkelerde genişlemesi, eski komünist bloğu ülkeler olması ve bu ülkelerden kaçak göçmen ve işçi akımının önlenmesi isteği,

6. 2007 yılı genişlemesinde, 2004 yılı genişlemenin devam etmesi,

AB'nin genişleme sürecinde, Türkiye açısından en çok dikkat çeken genişlemesi 2004 yılında gerçekleşen genişlemesidir. Çünkü bu ülkelerin Türkiye ile benzer ekonomik yapıya sahip olmaları ve demokratikleşme konusunda birçoğunun Türkiye'den çokta fazla ileri olmayan ülke olmalarıdır. AB'nin bu genişlemesinde diğer genişlemelerden farklı olarak; siyasi düşünceleri ön plana çıkarması, Türkiye'ye karşı daha fazla ön yargılı davranması ve diğer aday ülkeleri birliğe kabul etmede daha fazla istekli davranması oldukça dikkat çekicidir.

Birliğin 2004 yılı genişlemesinde, Türkiye ile bu ülkeler açısından aşağıdaki sonuçların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar;

1. Türkiye AB ile bu ülkelerin hepsinden daha eski bir ortaklık kurmuş ve daha uzun bir süreç yaşamıştır.

2. Türkiye AB'ye tam üye olmadan bir gümrük birliğine girmiş diğerlerinde ise tam üyelik gümrük birliğinden önce gerçekleşmiştir.

3. Gümrük birliğinin Türkiye için tarım ürünlerini kapsamayan tek taraflı bir ticari yükümlülük olarak değerlendirilmesidir.

4. Aday ülkelerin SAPARD ve PHARE gibi programlardan daha etkin yararlanarak katılım öncesi avantajlı konuma gelmişlerdir.

2004 yılı genişlemesinde o dönemde aday olan ülkeler ile Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin tarihsel süreci Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2'de görüleceği üzere 2004 genişleme öncesinde Türkiye ve diğer aday ülkelerin AB ile ilişkileri sürecinde önemli zaman farklılığı vardır. Bu farklılıklar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3'de aday ülkelerin, AB ile ilişkilerinde süreçlerinin Türkiye'ye göre daha hızlı geliştiği görülmektedir. Bunun üç yönü olduğu düşünülebilir:

1. Aday ülkelerin sorumluluklarını daha hızlı yerine getirdikleri ve uyum için daha istekli oldukları,

2. AB'nin bu ülkelerin tam üyeliği için sorumluluğunu daha hızlı yerine getirdiği ve uyum için bu ülkelere karşı daha istekli olduğu,

3. Her ikisi,

Genişleme süreci ile ilgili değerlendirmeler her ne olursa olsun en genel ve temel sonuç; bu ülkelerin AB'ye günümüzde tam üye oldukları, Türkiye'nin müzakere sürecine (sonu belli olmayan) girdiği ve bu ülkelerin onayı ile AB'ye üye olacağı gerçeğini değiştirmemesidir.

3. OTP'NİN TEMELLERİ VE GELİŞİM SÜRECİ

Tarım sektörü, gıda maddeleri talebini karşılaması ve sektörde çalışanların yaşam standartlarının yükseltilmesi açısından oldukça önemlidir. OTP, AB'nin ortak politikaları içerisinde en eski ve bütçeden en fazla pay alan bir politikasıdır (Eraktan, 2001; Herok and Lotze, 2000). Birlik, tarım sektöründeki yapısal sorunları, çalışanların refah düzeyini arttırması ve diğer sektörlerle yaklaştırması

Tablo 2. Aday ülkeler ve Türkiye'nin AB ilişkileri tarihçesi

Üye Ülke	Üyelik Başvurusu	Üyelik Müzakereleri	Üyelik Tarihi
İngiltere	09.08.1961-11.05.1967	30.06.1970	1.1.1973
Danimarka	10.08.1961-11.05.1967	30.06.1970	1.1.1973
İrlanda	31.07.1961-11.05.1967	30.06.1970	1.1.1973
Yunanistan	12.06.1975	27.07.1976	1.1.1981
İspanya	28.07.1977	05.02.1979	1.1.1986
Portekiz	28.03.1977	06.06.1978	1.1.1986
İsveç	01.07.1991	01.01.1993	1.1.1995
Finlandiya	18.03.1992	01.01.1993	1.1.1995
Avusturya	17.07.1989	01.01.1993	1.1.1995
Çek Cum.	17.01.1996	30.03.1998	1.5.2004
Slovakya	27.06.1995	15.02.2000	1.5.2004
Macaristan	31.01.1994	30.03.1998	1.5.2004
Polonya	05.04.1994	30.03.1998	1.5.2004
G.Kıbrıs	04.07.1990	30.03.1998	1.5.2004
Malta	16.07.1990	15.02.2000	1.5.2004
Slovenya	10.06.1996	30.03.1998	1.5.2004
Litvanya	12.12.1995	15.02.2000	1.5.2004
Letonya	27.10.1995	15.02.2000	1.5.2004
Estonya	27.11.1995	30.03.1998	1.5.2004
Bulgaristan	14.12.1995	15.02.2000	1.1.2007
Romanya	22.06.1995	15.02.2000	1.1.2007
Türkiye	14.04.1987	03.10.2005	=

Kaynak: Anonim, 2009b.

Tablo 3. Aday ülkeler ve Türkiye'nin AB ilişkilerinin tarihsel süreleri

Üye Ülke	Üyelik Başvurusu- Üyelik Müzakereleri Süresi (yıl)	Üyelik Müzakereleri- Üyelik Tarihi Süresi (yıl)	Üyelik Başvurusu- Üyelik Tarihi Süresi (yıl)
İngiltere	9	3	12
Danimarka	9	3	12
İrlanda	9	3	12
Yunanistan	1	5	6
İspanya	2	7	9
Portekiz	1	8	9
İsveç	2	2	4
Finlandiya	1	2	3
Avusturya	4	2	6
Çek Cum.	2	6	8
Slovakya	5	4	9
Macaristan	4	6	10
Polonya	4	6	10
G.Kıbrıs	8	6	14
Malta	10	4	14
Slovenya	2	6	8
Litvanya	5	4	9
Letonya	5	4	9
Estonya	3	6	9
Bulgaristan	5	7	12
Romanya	5	7	12
Türkiye	18	-	-

Kaynak: Anonim, 2009b.

Not: Yaklaşık süreler dikkate alınmıştır.

gibi temel hedeflerle 1962 yılında OTP'nin temellerini atmıştır. Sonraki yıllarda tarımdaki gelişmeler, gıda-sağlık ilişkisi, dünya ticaretindeki gelişmeler, ABD'nin uygulamış olduğu tarımsal gümrükler, yapısal sorunlar gibi nedenlerden dolayı, Birlik tarım politikasında çeşitli dönemlerde değişim yapmıştır. Bunlardan bazıları; Tek Avrupa Senedi, Mansholt Planı, Gündem 2000, Mc Shary Reformu ve OTP'nin mevzuatını basitleştirme çalışmaları şeklinde özetlenebilir (Ayyıldız vd 1997; Beard and Swinbank, 2001).

OTP'nin gelişim süreci, *reform* olarak tanımlanabilmektedir. Çünkü AB, tarım politikasında gelişen şartları dikkate alarak sürekli reformlar yapmaktadır. Bunu bir gereksinim ve Birliğin gıda maddeleri talebini, sürekli ve istikrarlı bir şekilde karşılamak şeklinde düzenlemektedir. AB'nin tarım politikasının oluşumundaki amaçları, günümüzde önemli ölçüde gerçekleştiği söylene de Birlik bu amaçları, genişleme ve diğer gelişmeleri de dikkate alarak yeniden reformize etme ihtiyacı duymaktadır. Aday ülkelerin AB'nin tam üyeliği yolundaki önemli engellerinden birisi de bu ülkelerin OTP'ye uyumları ya da uyum süreçleridir. Çünkü bu sürecin gerek aday ülkeye gerekse Birliğin bütçesine önemli ölçüde getirisi bulunmaktadır.

4. TÜRKİYE'NİN VE DİĞER ADAY ÜLKELERİN TARIMLARININ GENEL OLARAK KARŞILAŞTIRILMASI

Tarım sektörü, barındırmış olduğu nüfus, ülke

ekonomisine yapmış olduğu katkı ve gıda maddelerini karşılaması gibi nedenlerden dolayı ülkeler ve toplumlar için oldukça önemlidir. AB'nin tarıma vermiş olduğu önem; uygulamış olduğu OTP ve ayırmış olduğu bütçeden dolayı çok önemli olduğu söylenebilir. Birlik tarıma, sadece kendi üye ülkeleri için değil, aday ülkeler ve diğer ülkeler için de önem vermektedir.

AB'ye 2004 yılı genişleme süreci öncesinde aday olan ülkelerin tarımsal durumları, Birliğe tam üyelik sürecinde müzakere ettiği önemli bir konudur. Ardy (2000) aday ülkelerin ve AB'nin tarımları ve tarım politikaları ile ilgili aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır:

1. Aday ülkelerde tarımın önemi, arazi genişlikleri ve arazi kiralari konusunda AB ile aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

2. Aday ülkelerin tarımsal potansiyelleri yüksek olmasına rağmen sınırlı miktarlarda tarımsal üretimleri vardır.

3. Aday ülkelerin tarımsal politikaları uygulama alanında hem birbirlerinden hem de AB'den bazı farklılıkları bulunmaktadır.

4. Aday ülkelerin kendi ülke sınırları içerisinde de bazı tarımsal üretim ve politik uygulama farklılıkları bulunmaktadır.

Yukarıda ifade edilen bilgiler, AB'ye aday ülkelerin OTP'ye uyumları konusunda ciddi eksikliklerini ortaya koymaktadır.

Aday ülkelerin bazı tarımsal özellikleri Tablo 4'de özetlenebilir.

Tablo 4'den elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi

verilmiştir.

1. GSKD'deki tarımın payının en yüksek olduğu üç ülke sırasıyla; Bulgaristan, Romanya ve **Türkiye'dir**. En düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla; Malta, Slovenya ve Çek Cumhuriyeti'dir. GSKD'de tarımın payının yüksek olması bir gelişmişlik göstergesi olarak düşünüldüğünde bu oranların düşük olması istenen bir gelişmişlik göstergesi olarak değerlendirilmektedir. AB'de 1998 yılında tarımın GSMH'daki payı %1,5 olup oldukça düşük bir düzeydedir (Olhan, 2002; Bülbül ve Beşparmak, 2002).

2. İstihdamın tarımdaki payının en yüksek olduğu üç ülke sırasıyla; **Türkiye**, Romanya ve Bulgaristan'dır. En düşük olduğu üç ülke ise sırasıyla; Malta, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'dır. Tarımsal istihdamın payının düşük olması bir gelişmişlik göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Tarımsal istihdamın payı aynı dönemlerde AB'de ortalama %4,7 olarak tespit edilmiştir (Bülbül ve Beşparmak, 2002).

3. Ortalama işletme büyüklüğünün en fazla olduğu üç ülke sırasıyla; Estonya, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'dir. En düşük olduğu üç ülke ise sırasıyla; Malta, G.Kıbrıs ve Bulgaristan'dır. Ortala işletme büyüklüğünün fazla olması tarımsal gelişme ve kalkınma için bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Aynı dönemde AB'de bu oran 18,5 ha'dır (Aytüre, 2002).

4. İhracatta tarımın payının en yüksek olduğu üç ülke sırasıyla; G.Kıbrıs, Litvanya ve Bulgaristan'dır. En düşük olduğu üç ülke ise sırasıyla; Malta, Romanya ve Estonya'dır. İhracatta tarımın payının azalması ülkelerin bir gelişmişlik göstergesi olarak değerlendirilebilir. Aynı dönemde AB'nin ihracatında tarımın payı %7,0 olarak gerçekleşmiştir (Aytüre, 2002; Bülbül ve Beşparmak, 2002).

5. İthalatta tarımın payının en yüksek olduğu ilk üç ülke sırasıyla; G.Kıbrıs, Litvanya ve

Estonya'dır. En düşük olan üç ülke ise sırasıyla; Macaristan, **Türkiye** ve Çek Cumhuriyeti'dir. İthalatta tarımın payının düşük olması bir gelişmişlik göstergesi olarak değerlendirilebilir. AB'nin aynı dönemde ithalattaki tarımın payı %7,7 olarak sıralanabilir (Bülbül ve Beşparmak, 2002).

AB'ye aday ülkelerin tarımları karşılaştırıldığında en önemli noktalar aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

1. Aday ülkelerin genellikle benzer tarımsal yapıları vardır.
2. Birliğin tarımsal göstergeleri, aday ülkelerin tamamına yakınından bir gelişmişlik kıstası olarak düşünüldüğünde daha iyi durumdadır.
3. Aday ülkelerin OTP'ye uyum süreçleri AB'nin sindirilebileceği konuma gelinceye kadar önemli mali, yasal ve idari işlemlerden geçmelidir.

5. ADAY ÜLKELERİN OTP'YE UYUMLARI VE KARŞILAŞTIRILMASI

OTP'ye uyum; aday ülkeler için en zorlu sınavların başında gelen konulardan birisidir. Çünkü aday ülkenin, AB tarım normlarına kendi tarımını uyumlaştırması, sadece tarımının yapısal bir dönüşümü sağlaması ile değil aynı zamanda toplumsal bir dönüşümü de gerçekleştirmesi anlamını taşımaktadır. Aday ülkelerin, OTP'ye uyumu sağlayabilmeleri için;

1. Kendi tarımsal sorunlarını çözmesi veya azaltması,
2. Mevcut OTP'nin uygulama esaslarını sindirebilir bir düzeye getirmesi,
3. OTP reformlarına uyum sağlayabilmesi,
4. Birlik bütçesini fazla işgal etmemesi gerekmektedir.

Bilindiği üzere AB'nin bütçesine en fazla yük getiren politikası OTP'dir. Birlik OTP'yi üç mekanizma üzerine oturtmuştur. Bunlar; ortak mali

Tablo 4: Aday ülkelerin bazı tarımsal göstergeleri

Aday Ülke	Tarımın ¹ GSKD'deki Payı (%)	Tarımsal İstihdam (%)	Ortalama İşletme Büyüklüğü (ha)	İhracatta Tarımın Payı (%)	İthalatta Tarımın Payı (%)
Çek Cum.	4,5	5,5	18,0	4,4	5,7
Slovakya	4,6	8,6	18,1	3,8	6,6
Macaristan	10,1	7,6	8,4	8,0	3,4
Polonya	4,8	19,2	9,7	8,0	6,7
G.Kıbrıs	4,6	10,7	3,6	25,7	11,7
Malta	2,8	2,5	1,0	2,4	8,1
Slovenya	3,9	12,0	12,5	4,2	6,7
Litvanya	4,7	20,5	7,0	11,4	10,5
Letonya	6,2	20,6	14,0	5,3	6,2
Estonya	4,6	12,4	20,1	3,9	9,6
Bulgaristan	21,1	22,1	4,7	10,5	6,2
Romanya	17,6	39,0	7,2	3,5	7,5
Türkiye	16,1	45,1	5,9	10,0	4,6

Kaynak: Anonim, 2000a., Anonim 2000b., Anonim 2003.

GSKD: Gayri Safi Katma Değer.

¹ GSDK: Gayri Safi Katma Değer,

sorumluluk, ortak pazar ve topluluklar tercihidir. Bu üç mekanizmanın uyumlu bir şekilde işleyebilmesi AB için oldukça uzun zaman alan bir süreç olduğu bilinmektedir. OTP'nin işleyen bu sürecini yeni üye ülkenin zorlaştırması değil kolaylaştırması istenen bir gerçektir. Bu yüzden Birlik aday ülkeyi, tam üyelik öncesi bazı hazırlıklara itmekte ve müzakere öncesi aday ülkeden bu eksikliklerini gidermesini istemektedir. Bunu her aday ülkenin hazırlamış olduğu Ulusal Programlar çerçevesinde kendi hazırlamış olduğu ilerleme Raporları ile takip edebilmektedir.

Aday ülkelerin tarımları ile ilgili bazı ortak noktaların olduğu söylenebilir. Bunlar;

1. Tarımsal yapı sorunları mevcuttur,
2. Ekonomik, sosyal ve teknik tarımsal bünyelerinde ciddi sorunlar vardır,
3. Birbirlerinden tarımsal özellikleri farklıdır.
4. OTP'ye uyum için yasal ve idari tedbirler almalarına gereksinim vardır,
5. OTP'ye uyum için mali desteğe ihtiyaçları vardır.

Özellikle Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Polonya ve Macaristan'ın bu sorunları aşmasında daha fazla çaba harcamaları gerektiği bilinmektedir. Ancak Polonya'nın bu süreci tamamlama konusunda daha ciddi adımlar attığı da söylenmesi gereken bir noktadır (Güreşçi, 2005a; Güreşçi, 2005b). Ancak burada şunu da belirtmekte fayda vardır; AB Türkiye'nin dışındaki diğer aday ülkelerin OTP'ye uyumları konusunda daha istekli ve tavizkar bir tutum sergilediğidir. Bunda; diğer aday ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel dokularının AB için daha uyumlaştırılabilir bir düzeyde olmasının etkili olduğu da söylenebilir.

AB 2004 yılı genişleme öncesinde, aday ülkeler için hazırlamış olduğu ilerleme raporlarında, bu ülkelerin tarımları ve OTP'ye uyumları konusunda aşağıdaki noktalara dikkat çekmiştir (Ardy, 2000; Ören, 2005).

1. Pazar organizasyonlarında yetersizlikler mevcuttur,
2. Tarımsal yapıları bozuktur,
3. Hayvan ve bitki sağlığı konusunda atılan adımları yetersizdir,
4. OTP'ye uyum konusunda politik araçları yetersizdir,
5. Destekleme politikaları uyumsuzdur,
6. İdari ve yasal altyapıları yetersizdir,

Yukarıda ifade edilen görüşler AB'nin OTP'ye uyumları konusunda aday ülkeler için resmi görüşlerini içermektedir. Bütün bu eksikliklerin kısa sürede hatta orta sürede aday ülkelere yerine getirilmesi imkânsız görülmesine rağmen günümüzde bu ülkelerden Türkiye hariç hepsi AB'nin tam üyesidir. Buradan iki ihtimal ortaya çıkabilir:

1. Bu ülkelerin tarımları OTP'ye uyum sağlamıştır: Bu yüzden AB bu ülkeleri tam üyeliğe kabul etmiştir. Bunun için AB, Türkiye hariç diğer aday ülkelere daha fazla teknik ve mali destek imkânı

sunmuştur.

2. Bu ülkelerin tarımları OTP'nin sindirebileceği bir düzeye gelmiştir: Eğer bu ihtimal doğru ise AB Türk tarımı içinde makul önlemler alması noktasında yetersiz kalmıştır.

Yukarıdaki her iki ihtimalde sonuçta Türkiye dışında diğer aday ülkelerin AB'ye tam üyeliği ile sonuçlanmıştır. Böylece OTP sistemi içinde bu ülkelerin tarımlarının daha da gelişebileceği ve Türkiye'nin 27 üyeli bir yapıya ayak uydurması gerekeceği sonucuna ulaşılmaktadır. Aday ülkelerin AB'ye tam üye olması ile birlikte tarımlarında;

1. Yapısal düzenlemeler,
2. Desteklemeler,
3. Ticari avantajlar gibi konularında Türkiye'ye göre daha üstün konum elde etmişlerdir.

Türkiye'nin tam üyelik müzakere sürecinde tarım başlığının henüz açılmamış olması hatta diğer müzakere başlıklarının birçoğunda bile büyük eksikliklerinin olduğunun ifade edilmesi, Türkiye'nin AB tam üyeliğinin önünde önemli engellerinin olduğunu göstermektedir. Türk tarımın OTP'ye uyum konusunda iki önemli değerlendirme yapılabilir:

1. Diğer müzakere başlıklarını en kısa sürede tamamlaması ve tam üye olduktan sonra Türk tarımın kalan eksikliklerinin karşılıklı olarak giderilmesi: Burada Türkiye'ye de önemli görevler düşmektedir. Bunların başında; yasal ve idari düzenlemelerin ivedilikle yapılması ve AB'nin diğer aday ülkeler için tanımış olduğu mali tavizleri Türkiye içinde kullandırması gerekmektedir.

2. Tam üye olmadan önce Türk tarımın OTP'nin sindirebileceği bir düzeye getirilmesi: Bunun için AB'nin mali kaynaklarını ve PHARE, SAPARD gibi programlarını Türkiye için de etkin bir şekilde kullandırması önem arz etmektedir.

5. SONUÇ

AB günümüzde 27 üyeli yapısı ile dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi güçlerinden birisidir. Avrupa'da 1951 yılında başlayan bütünleşme hareketi, çeşitli siyasi ve ekonomik olayların etkisinde gelişmiştir. Fransa ve Almanya'nın öncülüğünde başlayan bu hareket, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'unda iştiraki ile altı ortak üyeli bir yapıya yola çıkmıştır. Birlik sonraları 1973, 1981, 1995, 2004 ve 2007 yılı genişlemeleri ile neredeyse Avrupa'nın tamamına yayılmıştır. Türkiye ise AB'nin bu gelişim ve genişleme sürecinde, 1959 yılından beri yoluna kaplumbağa hızı ile devam etmekte ve tam aday ülke statüsünün bile tartışılır bir konumda yoluna devam etmektedir. Türkiye AB ile ortaklık kurduğu dönemde, günümüz AB üyesi ülkelerin ve aday ülkelerin bazılarının ulus devlet dahi olamamış hatta demokrasinin lafının bile telaffuz edilemediği ülkeler olması oldukça dikkat çekicidir. Ancak gerçek şu ki; bu ülkeler şimdilerde AB'nin tam üyesi ve Türkiye'nin AB ile sınavında kabul jürisindedirler.

AB'nin sürekli büyümesi ve gelişmesinin en önemli nedenlerinden birisi de izlenmiş olduğu ve başardığı ortak politikalar. Bu politikalar; üye ülkelerin yasama yetkilerinin bir kısmını birlik organlarına devrettiği ortak politikalar. AB ulaştırma, para, sanayi, dolaşım, tarım vs bazı alanlarda ortak politikalar oluşturmuştur. Bunlar içerisinde en eski, kapsamlı ve maliyetli politikası ise OTP'dir.

OTP topluluklar tercihi, ortak mali sorumluluk ve ortak piyasa düzenlemeleri olmak üzere üç temel üzerine kurulmuştur. Bu üç temel, Birliğin tarımsal alandaki başarısının en önemli anahtarıdır. Birlik, aday olan ülkeden çeşitli konularda uyum sağlaması gerekliliğini ifade etmektedir. Uyum sürecini, aday ülke ile yapmış olduğu müzakerelerde bir takvime bağlayarak gerçekleştirmekte ve nihai kararını yetkili organlarınca verip aday ülkeyi tam üye ülke olarak kabul etmektedir.

2004 yılı genişleme öncesinde birçoğu Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) olmak üzere Birlik kararlı bir şekilde genişleme takvimi belirlemiş ve bu ülkeleri 2004 yılında bünyesine katarak tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir. AB bu ülkelerin OTP'ye uyum konusunu, siyasi düşüncelerinin gölgesinde bırakarak bu genişlemeyi gerçekleştirmiştir. Çünkü bu ülkelerin ve Türkiye'nin tarımsal yapıları ve sorunlarının önemli ölçüde benzerlik gösterdiği ve OTP'ye uyumlarının uzun süre alabileceği defalarca ortaya konulmuştur. Ancak bu ülkelerin günümüzde OTP bünyesinde olması ve Türkiye'ye göre daha avantajlı bir konuma geldikleri gerçeği bu ülkeler için en önemli başarı ve AB için en önemli zafiyetlerinden birisi olarak anılmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2000. Genişleme için yeni bir ivme. Güncel Haber, Sayı:13-14, 1-2s.
- Anonim, 2003. 2002 Kopenhag Kararları. Güncel Haber, No: 29, 1-2.
- Anonim, 2009a. Müzakere sürecinin neresindeyiz. Kriter Türkiye-AB İlişkileri Haber Yorum Dergisi, Mart Sayısı, 54s.
- Anonim, 2009b. <http://www.abgs.gov.tr/>
- Arday, B. 2000. EU Enlargement and Agriculture: Prospect and Problems 2000. South Bank European Papers, European Institute, No: 4.
- Aytüre, S. 2002. Küreselleşen dünyada Avrupa Birliği'ne girerken Türk tarımı. Türktarım. Sayı: 43, 14-21s.
- Ayyıldız, T. 1975. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye. Atatürk Üniv. Yayınları, No: 434, 38s, Ankara.
- Ayyıldız, T., Açikel, S., Keskin, A., Atsan, T. 1997. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. Atatürk Üniv. Yayınları, No: 850, 198s, Erzurum.
- Baldwin, R. 1995. The eastern enlargement of the European Union. European Economic Review, 39, 474-481.
- Bülbül, M., Beşparmak, F. 2002. Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin tarımsal yapılarının karşılaştırılması. Türk-Koop Ekin Dergisi. Sayı: 21, 6-17s.
- Deniau, J., Druésne, G. 1990. Ortak Pazar. İletişim Yay., Pres Universitaires de France, 129s, İstanbul.
- Eraktan, G. 2002. Ortak Tarım Politikası. Avrupa Toplulukları Araştırma Uygulama Merkezi Uzmanlık Programı, Ankara.
- Güreşçi, E. 2005a. Avrupa Birliği'nin Türk Tarımına Bakışı. IV. GAP Tarım Kongresi, 21-23 Eylül, Ş.Urfa.
- Güreşçi, E. 2005b. Türk Tarım Politikasının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyum İçin Yeni Bir Yaklaşım: Polonya Modeli Üzerine Bir Değerlendirme. IV. GAP Tarım Kongresi, 21-23 Eylül, Ş.Urfa.
- Kirişçi, R. 2003. 1993 Kopenhag Zirvesi'nden 2002 Kopenhag Zirvesi'ne Genişleme. Güncel Haber, No: 29, 1.
- Olhan, E. 2000. Avrupa Birliği'nde tarımsal yapı ve Türkiye ile karşılaştırılması. Türk-Koop Ekin Der. Sayı:13, 8-12s.
- Ören, N. 2005. AB Ortak tarım Politikası'ndaki gelişmeler ve Türkiye'nin uyum sorunu. Türktarım, 38-41.
- Philippidis, G., Hubbard, L., 2001. The economic cost of the CAP revisited. Agricultural Economics, 25, 375-385.
- Rollo, J., 1995. EU Enlargement and the world trade system. European Economic Review, 39, 467-473.
- Yıldızlı, A., 1995. Avrupa Topluluğu Ortak tarım Politikası ve bütçesi, tarım ve Köy, No: 101, 34-37.

Sorumlu Yazar:

Ertuğrul Güreşçi

ispir_ert@hotmail.com

Geliş Tarihi: 15.06.2009

Kabul Tarihi: 17.08.2009